PROGRAMA No. 059

Mateo introducción

Qallarinapaj

Kunanqa wakichikusun San Mateo qhelqata qawarinapaj. Mateoj qhelqasqanqa 28 t'aqakuna kashan, chaywampis sumaj yachachinasniyoj tukuy Bibliata yachakunapaj. Cristomanta sut'inchan qallariymantapacha tukuy kawsayninta. Kay Mateoj qhelqasqanta yachanapaj waturikunanchej tiyan imaynatachus chay tiempo runas kawsasharqanku chayta, chanta yuyaychakuna tiyan Malaquias willasqanmanta Mosoj Testamento riqhurimunankama, imaschus karqa chay tawa pachaj wata pasasqampi. Malaquias qhelqasmanta pacha mana karqachu pillapis Dospa nisqanta qhelqajqa, tawa pachaj watasta mana Diosmanta sut'inchaj qarqankuchu. Uj radio ch'inyajtin ni ima uyarikunchu ajina karqa, chay chhika unay watasta mana yachakurqachu Diospa nisqasninmanta. Jinallamanta yupaychana wasipi sirvishajtin sacerdote Zacariasman riqhurisqa uj angel, pay Jerusalen yupaychana wasipi Diosmanta mañakuspa kashajtin. Chaypi angelqa Zacariasman, wawan Juan Bautista nacecunanmanta willarqa, imaynatachus wakichinanta Apu Jesucristo chayamunankama. Astawan ñawpajpi rikusun Mateoj qhelqasqampi. imaynatachus Juan Bautistaj wakichisqan sumaj puni kasqanta

Kay tawa pachaj wataspi, Diospa runasnin israelitas nisqa, may ashqha imasta ruwarqanku, manataj chayqa Bibliapi qhelqasqachu kashan. Judios nisqa runakuna kay tawa pachaj wataspi, may t'ukuna llakiypitaj, kusikuypitaj karqanku, jinamanta manchayta waj jina kawsayta yachakorqanku. Chay tiempopis kawsayninku waj jinaman chayan, imaynatachus Mosoj Testamentopi tarinchis ajinaman. Imaraykutaj chay jinaman chayarqanku,? chayta waturisun kay programapi. Jatuchis, kallpasapa llajtakuna jaqay p'unchaykunapi jatarerqanku, wakintaj chinqarerqanku. Ñawpa Testamento tukukuy tiempopi Medo-persa llajta judiosta kamachisharqa. Egipto llajtapis kallpayojraj kasharqa chay p'unchaykunapeqa. Mosoj Testamento chayamunankama chaupipi, kay iskay suyus, Persas, Egipciokunapis allimanta pisi kallpayojman chayarqanku. Ajinamanta kallpasapa llajtakuna jaqay inti llojsimuymanta, inti chinkarin chay ladoman tijrakurqa, Asiamanta Europaman, Medo-persamanta Griegosman. Mosoj

Testamento qallarishajtinqa Roma llajtamanta kajkuna, kamachisharqa tukuynin Europa nisqata. Walejkanqa reparananchej jatuchis ch'ajuasta maqanakusta nisunchu, maypichus uj llajta atipan ujninta. **Ari munasqa kawsaqey**, walej kanman qhelqanayki yuyarinaykipaj kay watasta, maypichus jatun tijraykuna kasqanta. Jaqay 580 watas Cristomanta ñawpajpi, Jerjes sutiyoj, persasmanta atipaykurqa griegosta Termopilas qayllampi, ujtawan maqanakupi persasta atipaykunku griegokunañataj Salamina ayllupi, jatun para wayra yanapayninwan ima atipaykunku. Kaypi tijrakun asiamanta europa-runasman kallpayoj llajtakunaqa. Chanta 333 wata Cristomanta ñawpajpiraj, Danielpa sut'inchasqanman jina jatarin mosoj kamachej ***"...uj chivo rikhurimorqa inti yaykuynejmanta. Phawaspa jina corremusharqa, manaña pampamampis sarurerqachu. Chay chivotaj iskaynin ñawisnin chawpinejpi uj jatun wajrayoj karqa."*** *(Dan.8:5)* Kay mosoj kamachej karqa, Alejandro Magno sutiyoj, pichus griegosta pusan persasta atipanankukama Isus ayllupi. Alejandro Jerusalenkama chayan 332 wata kashajtin Cristomanta ñawpajpi, chaypitaj llajtata mana thunirpanchu, Danielpa qhelqasqanta rikuchisqankurayku, chaypi paymanta willasqanrayku. Tukuy llajtasta thunirqa, Jerusalenllata mana urmacherqachu.

Alejandro kamachisharqa tukuynejpi, chanta persiapi kashaspa wañupun 323 watas Cristomanta ñawpajpi. Kamachinan llajtata chay ladoman apayta yuyashaspalla wañurparin. Kay jina llakiypi tarikuspa maqanakupi generales qhechunakunku mayqenchus kuraj kamachi kananta, tawa kamachejkuna jatarispa, tawa suyuman t'aqanakunku. Ajinapi 320 wata Cristomanta ñawpajpi, Judea jallp'ata Egipto suyuman k'askachinku, Ptolomeo Soter nisqa kamachisqanman jina. Jaqay p'unchaypeqa Seleuco, Siria jallp'ata kamachisharqa, 312 wata Cristomanta ñawpajpi, kamachiynintataj suticharqa seleucidas, nispa. Munarqataj Judea jallp'ata Egipto kamachiymanta qhechuyta guerrapi makanakuspa. Ajinamanta Judea jallp'ata kutin kutinta qhechunakunku Siriata kamachejkunawan, Egiptopi kamachejkunapiwan. Imaynatachus alqos aychata jap'iytawan purajmanta aysaspa qhechunakunku ajinata, Judea jallp'ata patamanta uraman aysakachanku, uj tiempo Siriaj kamachiynimpi karqa, uj tiempotaj Egiptoj kamachimpiñataj.

Antioco sutiyoj, jatun kaj kamachej, 203 wata Cristomanta ñawpajpi, qhechun Jerusalen llajatata Egipciokunamanta. Ajinamanta Judea jallpaqa Siriaj kamachiynimpi chayan. Jinallapi Antioco Epifanes kamachej, 170 wata

Cristomanta ñawpajpi, Jerusalempi judiospa contrampi sajra ruwanata ruwarqa yupaychana wasipi.

Danielpa qhelqasqampi willasqaña kay sajra ruwanamanta, 8:9 chijllapi, sutichasqa juch'uy wajra, nispa, kay sajra kamachejta. Kay sajra ruwasqanta rikuspa judios manchayta phiñakorqanku. Chayrayku Matatias, judiosmanta sacerdote, 166 wata kashajtin Cristomanta ñawpajpi, Siria kamachej contrampi jatarerqa. Ajinamanta Macabeos niska, jatarerqanku Siriaj kamachiyninmanta judiosta kacharichinankukama. Kay tiempopi manchayta makanakurqanku Siria soldadoswan, llakisqa karqanku atipachikuspaqa, kusisqataj karqanku siriosta atipaspaqa. Judas Macabeo, judiosta sumajta pusarqa ñawpajman maqanakupi, chay makabeo sutiqa, martillo niyta munan. Ari? **Munasqa runamasi,** ajinata astawan qawarillasunpuni 63 wata Cristomanta ñawpajpi, romanos atipaykunku siriosta, Pompeyo sutiyoj Jerusalen llajtaman yaykuspa, roma kamachiyman tukuy judiosta churan. Ajinapi Apu Jesucristo kay pachaman jamujtin Jerusalen llajta romanospa kamachimpi kasharqa. Chay Romanos churarqanku Herodesta, 40 wata Cristomanta ñawpajpi, Jerusalen llajtata kamachinampaj. Kay Herodes manchay sajra kamachej karqa, tukuymanta astawampuni, tukuy ayllunpis sajrapuni karqanku. Chanta 37 wata Cristomanta ñawpajpi Jerusalen llajtaman yaykuspa Antigono runata wañucherqa, pay macabeosmanta sacerdote kamachej kashajtin. Jinallapi romapi waj kamachej yaykun, Cesar Augusto sutiyoj, 31 wata Cristomanta ñawpajpi. Chanta 19 wata Cristomanta ñawpajpi, Jerusalen llajtapi yupaychana wasita allinyachisharqanku, unaymantaña llank'achisharqanku, Jesus kay pachapi paqarikushajtinpis llank'asharqankuraj-puni.

Chayjinapi nacecorqa Kacharichejninchis Jesucristoqa, Belen ranchittupi, 4 wata Cristomanta ñawpajpi. Rikorqanchej judiospa jallp'ankuqa romanospa kamachimpi kasharqa, tukuy kawsayninkutaj ujinaman tikusharqa anchatapuni, jaqay Ñawpa Testamento p'unchaykunamantaqa nisqaqa. Babilonia jallp'aman wijch'uchikusqankumanta kutimuspa Israel jallp'api anchatañataj Diospa nisqasninta yupaycharqanku, ashqha yachachinasta yapaykuspa imaynatachus leyta junt'anamanta. Chayrayku Moisespa qhelqasqasninta yupaycharqanku. Hebreo parlayninkuta waqaychaspa Diosta yupaychanapaj, arameo parlaytataj yacharqanku tukuy runawan parlanapaj. Sinagoga nispa, suticharqanku yupaychana wasista tukuynejpi, chaypi Diosta yupaychanapaj; ajinamanta sinagogaspi tantakuspa imatapis ruwaj kanku. Judiokuna qotuchakurqanku

yuyayninkuman jina, waj sutiswan, chay sutisqa Ñawpa Testamentopi mana karqachu. Chantapis Chay qotuchakusqanku partidos tawa laya karqa:

Uj kaj, **Fariseos** nisqa karqanku, paykuna ujkunamanta aswan ashqha, astawan atiyniyojtaj karqanku. Paykuna yuyarqanku Diospa kamachisninta junt'aytapuni, mana waj laya yachachinaswan chajrukunampaj. Llajtankuta mayta munakuj kanku, ajinamanta Ñawpa Testamentopi Diospa kamachisninta waqaychajpuni kanku, ajinamanta nacionalistas fundamentalistas karqanku. Chay ninayan judio kayninkuta wakaychajpuni kanku, chanta ñawpa tatasninku yachachinasta junt'aytapuni munaj kanku, ama waj yachachinaswan chajrukunampaj. Fariseosqa yuyarqanku Davipa mirayninmanta kuraj kamachi paykunapaj jatarinanta chay tiempopi, paykunaqa wakin khapaj runakunawan ujchasqa karqanku.

Iskay kaj laya, **Saduceos** nisqa karqanku, paykuna astawan pisilla karqanku fariseosmanta nisqaqa, chaywampis ashqha khapaj runas ujchakurqanku, Diospa kamachisninta chay tiempo yachachinaswan chajruspa karqanku. Munarqanku judios kayta chay tiempo runaswan allimpi kawsaspa, jinamanta ñawpa tatasninku yachachinasta saqesharqanku. Saduceosqa Fariseospa contrampi kaj kanku. Khapaj runakuna kunan p'unchaykunapipis jinata munanku kapuyninkuta waqaychanapaj imatapis ruwayta-y. Saduceos k'asqarqanku epicureos, nisqaj yuyasqankuman. "Kawsashaspa miqhuyta, munasqaykita kunan ruway, k'ayaqa wañupunki", yuyaj kanku, epicureos nisqa runakunaj, ruwasqankuta saduceos khatisharqanku. Manachu kikillantataj kunan tiempo runas munayninkuman jinalla kawsayta munanku? **Munasqa radio uyarej**, chay yuyayqa pantasqa, Diospa kamachisqanta q'ewin, imaraykuchus Diosqa munan kusiypi kawsananchejta, juchata saqespa, Diospa kamachisqasninta qhatispa.

Kunan qawarisun *Kinsa kaj layata* **Escribas** nisqa karqanku. Escribas karqanku qhelqeris, sumajta yachaj kanku Ñawpa Testamentota qhelqayta, waqaychayta, yachachiytapis. Esdraspa p'unchaykunamanta pacha qhelqeris karqanku, yachachisqankuta astawan jatumpaj qhawarqanku, Diospa munayninta qonqaspa. Yuyarina imaynatahus Jesucristo nacekujtin, Herodesman willarqanku kay qhelqeris, escribas, maypichus pay nacekunan kasqanta, Belen ayllupi. Chayta yachaspaqa rinkuman karqa Diospa Churinta yupaychanapaj icharí, manataj kuyurerqankuchu, qhasillapay tukuy yachayninku karqa. **Munasqa radio uyarej** ama qhasillapaj yachanachu, Bibliamanta yachasqaykita unanchanayki tiyan,

sonqo yuyayniykipi t'ukurinayki tiyan Diospa k'anchayninwan yanapachikuspa, ama wiñay wañuyman urmanaykipaj. Wakin runaqa Bibliamanta yachachinasta umallinku, kawsayninkupitaj Diospa munakuyninta mana rikuchinkuchu, mich'a kanku, puraj uya kanku, simillamanta Diosta yupaychashanku. Chay Escribas, qhelqeris jina kanku, umankupi sumajta yachanku Diospa palabranta, sonqonkutaj juchaj makillampiraj kashan, ama jinataqa pantachikuychu. Arí? Diospa palabranta yachananchej tiyan kantumanta, kamachisnintapis junt'ananchej tiyan kantumanta, chaypaj kay programastapis uyarichishayku. Astawampis Diospa palabranta umalliytawan sonqoykipi unanchanaykipaj, Diospa Espiritun kamachiynimpi kawsananchej tiyan, manaña juchasapa aychaj munaynimpichu. Jinamanta tukuy kawsayninchej Diospa munayninman jina kanqa, kusiy samaypitaj tiyakusun.

Kunantaj *tawa kaj qotupi* runasta rikusun, **Herodianos** nisqa karqanku. Kay qotuchakuypi kajkunaqa kamachej Herodesta khatej kanku, imaynamantapis payta jarq'aj kanku pichus mana kasuyta munajkunamanta. Jesucristoj p'unchaykunapi paykuna Herodeswan kamachisharqanku. Kay Ñawpa Testamento tukukuynin, Mosoj Testamento qallariynin tiempopi ashqha qhelqasqakuna riqhurerqa, mana Diospa parlapasqanchu, astawampis paykunaj yuyayninkuman jinalla. Ñawpa Testamentota hebreo parlaymanta griego parlayman tijrarqanku, qanchis chunka sumaj yachaysapa judios. Paykuna Alejandria llajtapi, Egipto jallp'api ruwarqanku 285 wata Cristomanta ñawpajpi, 247 wataqama Cristomanta ñawpajpi. Paykunata ajllasqanku sojtata sapa uj Israel 12 ayllusmanta. Kay qhelqasqata Pablopis yacharqa, Apu Jesucristopis parlan chaymanta. Kay tiempollapitaj qhelqarqanku chunka tawayoj waj librosta, chaykuna wakin catolico Bibliapi riqhurin. Chaykunata deuterocanonicos ninku, imaraykuchus judiokuna mana Diospa palabranta jinachu ajllarqanku. Chay deuterocanonicosmanta iskay libros kikin Bibliapi librosman rijch'akunku, Salmos, Enoc nisqakuna.

Kay tiempopi mana Diospa qhelqasqasnin ruwakurqachu, chaywampis Dios tukuy imata wakichisharqa churinta kachamunampaj. Judio ayllusmanta kajkunata, griegospa yachayninkuta, romanokunata piskunachus tukuynejpi kamachisharqanku chaykunata, inti llojsimuypi aylluskunata ima; tukuy runata Tata Dios wakichisharqa churinta kachamunampaj. Chay Diospa munayninta junt'akusqanta parlan Pablopis qhelqasqampi, nin; ***Diospa yuyasqan junt'akunanpaj p'uchaykunapi,*** nispa. Tawa qhelqas, evangelios nisqa, willan

Jesucristomanta chay tawa laya runakuna unanchanankupaj jina. Chaykunata rikusun astawan jaqayman:

Mateoj qhelqasqanqa? judios unachanankupaj jina, hebreo parlaypi paykunaj yuyayninkuman jina qhelqasqa. kashan

Marcospa qhelqasqantaj romano runakunapaj jina. Paykuna llank'aysapa runas karqanku, kamachejkunata kasujkuna, atiysapa kaspataj romamanta kamachej Cesar-ta kasukujkuna karqanku. Paykuna yuyarqanku kawsayninku cheqa kasqanta, munarqankutaj tukuy runata chay jina kamachiman churakunankuta. Arí, romanosqa, kay pacha kamachista waqaychaspa, maychus kajpi kawsaspa ñawpajllamampuni rinata yuyarqanku. Manataj chayllawanqa allinpi kawsasunmanchu, pantaykuna kampuni, chayrayku munakuypi kawsanapajqa, uj sumaj juchamanta kacharichejta munanchej, chaywan purajmanta allinyanakuspa kawsanapaj. Chay Diospa munakuyniywan allinyachejmanta Marcospi willan tukuy romanos unanchanankupaj jina.

Lucaspa qhelqasqantaj griego runa unanchanampaj jina ruwasqa, paykuna karqanku jatun yuyaysapa runakuna.

Juanpaj qhelqasqanrí tukuy hermanospaj jina ruwasqa, jinallataj chay karu llajtasmanta runakunapaj, Diosta mask'ajkunapaj. Kunampis ashqha runakuna Diosta mask'aspa purishanku, Cristolla atinman yanapariyta imaynatachus juchankuta saqespa Dioswan allinyakunankupaj. Kachun kallpasapa runa, jatun yuyaysapa runapis, pisi kapuyniyoj pis kachun, tukuyninku allin kawsayta mask'ashanku. Kay llajtanchejpi runakuna, jaqay inti llojsimuy karu llajtaspi runakunapis Dioswan allinyakuspa, juchankuta saqespa Diospa munayninman jina kawsakuyta atinkuman.

Kunanqa san Mateoj qhelqasqanta rikuna. Payqa romano kamachejpaj impuestosta cobrador karqa, chayrayku publicano nerqanku, mana sumajpaj khawasqachu karqa, imaraykuchus cobrasqanmanta wakinta payllapaj jap'ikapoj nin; chaywampis Cristo wajyasqantawan kawsayninta sumajyacherqa. Ajinata willan Mateo qhelqapi 9 t'aqapi, 9 chijllaypi. Jinallatataj Mateo qhelqasqa nishan Papias qhelqasqampi, Eusebiopis kikillantataj, paykuna jaqay tiempomanta qhelqarqanku. Paykuna ninku, Mateo Cristomanta qhelqasqa ñawpajtaqa hebreo parlaypi, israelitas unanchanankupaj jina.

Mana kunanqa tiempo kanchu astawan sut'inchanapaj tukuy imasmanta, chaywampis sut'i kashan Tata Diosqa wakichisqa Israel aylluta churinta tukuy sonqowan jap'inankupaj Diospa munayninman jina kawsanankupaj. Ajinata Jesucristopis yachacherqa Juanpa qhelqampi: *"... **imaraykuchus salvacionaqa judiosmanta jamun."** (Jn.4:22)* Chayman jina yuyaysapa qhelqerispis nillankutaj, Dios wakichisqa Israel runasta churinta jap'inankupaj Kacharichejninkuta jina. Tukuy noqanchejpis juchamanta kacharichinawanchejta munanchis, manamin pipis atinmanchu juchanchejta pampachaytaqa, Cristolla yawarninwan rantiwarqanchej, chayta sonqonchejpi jap'ispa juchamanta kacharichiqa kanchej.

Kay Mateo qhelqasqan aswan sumajta Jesucristomanta willan, tantaykun Ñawpa Testamentomanta tukuy sut'inchasqakunata, chanta rikuchin Cristoj kawsaynimpi junt'akusqanta, ajinapi judios unanchanankupaj. Mateo sapan sut'ita parlan iglesiapi, kaj runasmanta, kay 16 t'aqapi nispa: ***"...kay chhanka patapitaj iglesiayta sayarichisaj..."** (Mat.16:18)N*ispa. Yuyaysapa runaspis willanku Mateoj qhelqasqanqa sumajpuni kasqanta, mosoj testamentos qallariyninpi kaspataj willawanchej Cristoj kawsayninta qallariymanta pacha wañuyninkama, wañuyta atipaspa kawsarimusqanta, janaj pachaman ripusqanmantawan. Mateo karqa chejnisqa runa, Diospa yanapayninwan allin runaman tukorqa, chayrayku ajina sumajta qhelqarqa Jesucristoj kawsayninmanta.

Kay Mateoj qhelqampi parlan, tukuy kay pacha yuyasqanman jina junt'akunanmanta, chay ***janaj pacha reinomanta** nispa*, parlan 32 kutita kay qhelqampi. Astawan parlallantaj ***Diospa reinonmanta***, paypa kamachiyninmanta 50 kutita jina kay qhelqampi. Kaypi sumajta yuyaychakuna janaj pacha reinopeqa, diospa kamachiynin junt'akunpuni, tukuy ima patapitaj kashan. Iglesiarí mana wiñaypajchu, allimanta wiñashan paywan kanampaj. Iglesiapis Diospa kamachimpi kashan, manataj tukuy kamachinta junt'ayta atishanchu. Janaj pacha reinonqa, Diospa kamachiynin tukuy ima patapi. Tata Dios tukuy imata purichishan, kamachiynin urapi munayninman jina.

Diospa reinonqa qallarenqa Jesucristo janaj pachamanta kutimujtin, kay pachapi tukuy imata purichinampaj cheqa kajman jina, munakuywan, kusiy samaypi tukuy tiyakunankupaj wiñaypa wiñaynintimpaj. Iglesiapis chaypi kanqa, manataj sapallanchu. Diospa reinonqa Jesucristoj kamachiynin kay pachapi, tukuy ima patapi. Judios yacharqanku kay Diospa kamachiyninmanta imaraykuchus Ñawpa

Testamentopi willarqaña, paykuna llakiypi kaspa suyasharqanku chay Diospa churin jesusta, ajinamanta Diospa munayninman jina, kusiy samaypi tiyakunankupaj llajtankupi, Kaykunata willashan Danielpa qhelqampi 2:44pi, 7:14,27 piwan.

Mateoj qhelqan kay **Diospa reinonmanta** sut'inchan kay jinata. Jesucristo kamachenka kay pachata tukuy ima patapi. Jesucristoj kamachiyninmanta sumajta parlan, kinsa yachachinaswantaj sut'inchan imaynachus kasqanmanta. Chayta qawarisun ujmanta uj

Ujnin kaj, janaj pacha reinompi kamachis-mantaqa man tukuynintachu, willan Mateopi 5 - 7 t'aqakamaqa., astawampis Diospa munayninman jina tiyakunamanta.

Iskay kaj willashan pakasqa imasmanta jina kay rijch'anachinaspi, Mateo 13 t'aqapi. Kaypi Jesucristo yachachishan"... *paypa reinonmanta pakasqa yachayninta..." (Mat.13:11)* kamachiyninta sut'inchanapaj rikuchin trigota tarpujwan, chajrapi qhorastawan ima.

Kinsa kajpi, yachachin Olivos lomapi, Mat 25 t'aqapi, kaypi sut'inchan Diospa reinon junt'akusqanta Churin Cristo kay pachaman kutimojtin tukuy imata cheqanman paypa kamachimpi churanapaj.

Ari **munasqa kawsaqej** Kay Mateoj qhelqasqanqa, genesis qhelqaman rijch'akun, Mosoj Testamentoj qallariypi kasqanrayku. Sumajta unanchana tiyan tukuy yachachisqanta ajinamanta tukuynin Bibliapi yachachinasta allinta japeqasun. Tukuynin Mateo qhelqasqanta unanchanapaj rejsina tiyan tukuyninta, chaypaj rikuchisqayki t'aqamanta t'aqa qotuchasqata, allimanta tukuynin yachachinasta unanchanapaj.

Ujnin qotupi kashan 1,2 t'aqakuna. Kaypita rikunchej **kamchej runata**

Iskay qotupi kashan 3:4 t'aqakama16 chijllajkama. kaypi rikuna **kamachej wakichikusqanta,**

Kinsa kaj qotupi kashan 4:17chijllaymanta qallarispa 9:35 kama , chaypi rikunchej **kamachej willarakusqanta,.**

Tawa kaj qotupitaj,kashan 9:36 manta qallarispa 16:20 kama. Chaypi rikunchej **kamachejpa ruwananta** ,

Phisqa kaj qotupi kashan 16:21 manta qallarispa 27 t'aqakama. Kaypi rikunchej **kamachejpa sinch'i munakuyninta**,

Sojta kaj qotupi kashan 28 t'aqa, chaypitaj rikuchin **kamachejpa atiyninta,.** aJinata wakiykurichikunchej mateoj qhelqasqanpi yachakuyta qallarinapaj jamoj wakichiypi qallarisun puririyta kay mosj testamentopi ajina kajtenqa amapuni qonqankichu noqaykuwan khuskacharikuyta-ya?